

УДК 159.964.21

ББК 88.53

Н.Р.Вітюк

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ УЧАСНИКІВ КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЙ

В статті досліджуються особливості поведінки чоловіків і жінок у конфліктних ситуаціях. Визначаються відмінності в стилях конфліктної взаємодії представників різних гендерних груп в онтогенетичному аспекті.

***Ключові слова:** конфлікт, стрес, конфліктна ситуація, конфліктні відносини, міжстатева взаємодія, гендер, гендерна група, гендерний стереотип.*

Постановка проблеми. В окремих складних ситуаціях міжстатевої взаємодії нерідко виникає проблема взаємного нерозуміння між її учасниками, що призводить до ускладнення відносин між ними. Основними причинами цього є: брак знань співрозмовників щодо особливостей чоловічої і жіночої психології, сприймання іншої статі згідно сформованих стереотипів і очікування відповідних дій, взаємодія на фоні негативних емоційних переживань, пов'язаних із усвідомленням труднощів в інтерпретації та прогнозуванні поведінки співрозмовника іншої статі, існування у чоловіків і жінок особистісних рис, які можуть призводити до конфлікту, відмінності у способах розв'язання конфлікту та ін.

Загалом, проблема психологічних відмінностей у поведінці представників різних гендерних груп не є новою в психології. Разом з тим в даний час спостерігається значне зростання кількості досліджень, присвячених означеній проблемі, зумовлене недостатньою її вивченістю, а також практичною значущістю врахування особливостей взаємодії чоловіків і жінок у різних сферах їх життєдіяльності. Крім того, слід звернути увагу на те, що нерідко й

самі спеціалісти, які надають допомогу у вирішенні міжстатевих конфліктів, перебувають під впливом гендерних стереотипів та упереджень. Тому конфліктологи та практичні психологи, які виступають посередниками в конфліктах, повинні насамперед скоригувати свій “гендерний світогляд”(Т.Бендас), щоб бути об’єктивними і будувати свою роботу на основі досягнень сучасної психології.

Мета дослідження: проаналізувати основні особливості поведінки в конфліктних ситуаціях представників різних гендерних груп, а також відносини опонентів, які складаються при наявності двох субкультур – чоловічої і жіночої.

Теоретичний аналіз проблеми. Відомий дослідник у галузі гендерної психології Дж.Грей зауважує, що жінки і чоловіки не ладнають одні з одними, зовсім не усвідомлюючи, що відмінності між ними є закономірними. Мужчини помиляються, вважаючи, що жінки повинні думати, спілкуватися і реагувати так само, як і вони; жінки помилково вважають, що чоловіки повинні відчувати, спілкуватися і реагувати так само, як це роблять жінки. І в результаті їхні відносини наповнюються непотрібними тертями і конфліктами. Водночас усвідомлення і повага цих відмінностей значно полегшує спілкування з представниками протилежної статі [3].

Вітчизняні та зарубіжні дослідники зауважують, що гендерні відмінності у взаємодії між дітьми проявляються, починаючи із молодшого дошкільного віку (Т.Бендас, С.Біддалф, Н.Дорошенко, К.Жаклін, Д.Ісаєв, В.Каган, І.Кльоцина, Е.Маккобі, Б.Фегот, Е.Шелдон та ін.). Чоловічий стиль спілкування із самого раннього дитинства виглядає більш активним і предметним, але водночас більш змагальним і конфліктним, ніж жіночий. Про це свідчить навіть той факт, що основними атрибутами ігор дівчаток є ляльки, плаття, посуд, а у хлопчиків – пістолети, луки зі стрілами, машинки, рушниці, мечі, шаблі тощо. Хлопці сміливіше, ніж дівчата, випробовують нові, в тому числі й конфліктні, способи поведінки, більше схильні до ризику і непослуху, які, як їм здається, сприяють їх самоствердженню. Хлопчачі угруповання значно складніше контролювати, ніж дівчачі.

Дівчатка шкільного віку в конфліктній ситуації використовують такі прийоми стратегії зменшення інтенсивності конфлікту, як: прихований прояв гніву, пропозиція компромісу, спроби враховувати почуття і бажання партнера, ввічливі мовленнєві форми, уникнення владних криків і вигуків. Дівчатка рідше, ніж хлопчики, використовують ненормативну лексику. Хлопчики в конфліктній ситуації поведуться настійливо, не пояснюють свою позицію раціонально, а просто наполягають на ній. Їх мовлення більш егоїстичне, хвастливе, містить прямі команди, а також в ньому повідомляється інформація. Хлопчики частіше, ніж дівчата, використовують “брудну” лексику і ображають один одного (“дурень”, “мамин синочок”, “боягуз” і ін.), кидаючи іншому виклик. В конфлікті вони нерідко принижують опонента, ігнорують його вимоги і пропозиції. Але в той же час у звичайних, неконфліктних ситуаціях, і коли немає боротьби за домінування, мовлення хлопчиків може бути таким же ввічливим, як у дівчаток [1; 10].

Аналізуючи особливості статево-рольової соціалізації дитячої особистості, Т.Бендас зауважує, що хлопчики і дівчатка, по суті, зростають у різних середовищах, де формуються відмінні одна від одної субкультури [1]. Кожен індивід розвивається як представник конкретної статі. Появившись на світ хлопчиком чи дівчинкою, дитина в процесі соціалізації засвоює комплекс норм, правил, моделей поведінки, які наближують її до прийнятих в даному суспільстві зразків фемінності чи маскулінності, сприяють формуванню відповідних якостей особистості [5]. Я-концепція дитини стає типізованою за статтю, і дві статі сприймаються як різні не стільки за вираженістю властивостей, скільки за особистісними якостями. Діти вчаться оцінювати свою особистість на відповідність гендерній схемі, протиставляючи іншій статі власні переваги, відносини, поведінку, властивості. Гендерна схема стає такою, що диктує стандарт поведінки (С.Бем) [11]. При цьому іншій статі приписуються якості, не властиві своїй. Так, наприклад, дівчатка дошкільного віку вважають, що хлопчики нечесні, грубіяни, поведуться надто шумно, а хлопчики – що дівчатка плакси. Поведінка іншої статі викликає осуд. Дівчатам не подобається

грубий хлопчачий стиль в іграх, і вони тримаються подалі від хлопчиків. Останні ж за допомогою такого стилю захоплюють собі більше ігрового простору та іграшок. Хлопчики більш орієнтовані на своїх ровесників, а дівчатка – на світ дорослих, у яких вони прагнуть знайти захист від грубості чи несправедливості хлопців [12].

Сучасні вчені стверджують, що протягом всього життя і в різних ситуаціях у взаємовідносинах статей проявляються дві протилежні тенденції: статевої сегрегації (роздільного спілкування статей) або конвергенції (взаємодії статей), які призводять або до конфронтації статей, або до їх успішних взаємин. І вже з дитинства представники різних гендерних груп, з одного боку, намагаються зберігати сегрегацію і конфронтацію, ворожість між статями, а з іншого боку - руйнувати цю сегрегацію, переходячи до більш тісних контактів із протилежною статтю і встановлюючи дружні відносини з нею [1; 12]. Виходячи з цього, чоловічу агресивність Е.Маккобі і К.Жаклін пояснюють тим, що граючись у групові ігри із іншими хлопчиками, хлопці змушені дотримуватися “хлопчачих” законів (у тому числі брати участь у бійках), оскільки у них обмежений вибір партнерів для ігор, адже внаслідок статевої сегрегації серед них не прийнято гратися з дівчатками. Важливу роль відіграє також і соціальне підкріплення. За прояви агресії хлопчики швидше заохочуються своїми ровесниками, а дівчатка очікують негативних санкцій. Крім того, має значення стать об’єкту агресії: шестирічні хлопчики, наприклад, демонструють відкриту фізичну агресію, в тому числі й жартівливу, частіше стосовно нових хлопчиків, а не дівчаток, а дівчатка цього віку приблизно однаково реагують на нових членів групи різних статей [12]. Специфіка жіночої і чоловічої субкультур зберігається і в дорослості.

До основних соціально-психологічних тенденцій, що проявляються в конфліктних ситуаціях, психологи відносять наступні показники “чоловічих” і “жіночих” образів: чоловіки надають більшого значення перемогам, домінуванню над іншими людьми, ніж жінки, що виявляється в їх авторитарній поведінці і в прагненні до постійного самоствердження; жінки менш схильні до

ризик; чоловіки в конфлікті поводяться більш стримано, а жінки повніше виявляють свої почуття та емоції, в них раніше виникає потреба поділитися своїми переживаннями, вони більш емпатійні (Л.Орбан-Лембрик) [9]; жінки в ділових переговорах та інтимних розмовах ставлять більше питань, частіше використовують повтори, висловлюють сумнів або заперечення щодо своїх висловлювань; щоб пом'якшити нав'язування своєї думки і виразити хоча б мінімальну підтримку партнеру, вони також частіше, ніж чоловіки, використовують дотики, посмішки і сміх; впливаючи на інших, жінки частіше використовують привабливість, намагаються краще зрозуміти співрозмовника (Т.Бендас) [1]. Жінки більш тонко відчують стан іншої людини, точніше визначають ефект свого особистісного впливу на іншу людину (О.Бодальов) [2]; чоловіки більш терпимі до проявів агресії (Д.Майерс) [8].

Дещо по-різному відбувається й реагування представників різних гендерних груп на виникнення складних ситуацій, а також їх переживання. Взагалі, більша емоційність жінок пов'язана з одним із найбільш стійких і поширених гендерних стереотипів, і доведена багатьма дослідниками. Чоловіки дійсно характеризуються більшою емоційною стриманістю, тоді як жінки вільніше, яскравіше й повніше виявляють емоції у спілкуванні. Жінки є більш імпульсивними, сильніше переживають стрес, вони вдвічі частіше страждають від тривожності і депресій, ніж чоловіки. Жінки хворобливіше переживають свої помилки, критичні зауваження, гостріше реагують на неповагу до себе, однак, за статистикою, вони в три рази рідше здійснюють самогубства, ніж чоловіки [8; 9]. Разом з тим, існує думка, що чоловіки виявляються більш операціональними, вони з кожним новим переживанням збагачують свій арсенал засобів вирішення проблемних ситуацій. Жінки ж кожного разу по-новому радіють і засмучуються, страждають і захоплюються (Є.Донченко, Т.Титаренко)[4]. Тоді як чоловік в стресовій ситуації зосереджується на одній проблемі і забуває про все інше, жінка схильна перевантажувати себе всіма проблемами разом. Крім того, щоб забути про власні переживання, жінка емоційно переключається на чужі проблеми. Про що б не говорили члени подружжя (на будь-які теми), дружини

частіше виявляють більшу емоційну включеність і особистісні переживання (Мортон). Вони пропускають через себе всі світові події, що є незрозумілим для їхніх чоловіків [1; 3; 4].

Водночас невміння керувати емоціями, дозувати їх, неадекватний прояв емоцій дещо частіше стає певною проблемою в повсякденному спілкуванні для жінок, ніж для чоловіків [9], і може асоціюватися із конфліктогенністю. Однак питання про емоційність представників різних статей не можна вважати однозначно вирішеним. Інколи чоловіки навіть переважають жінок за рівнем емоційності. Т.Бендас, аналізуючи результати емпіричних досліджень, робить висновок про те, що за одними проявами більш емоційними є жінки, а за іншими – чоловіки. “Чоловічі” гнів, агресія і зневага, так само як і “жіночі” печаль, страх і тривога, можуть однаково ускладнювати взаєморозуміння між статями [1]. Прояв різних емоційних реакцій жінками і чоловіками в одній і тій же конфліктній ситуації може призводити до взаємного нерозуміння і стрімкої ескалації конфлікту.

Коли чоловік засмучений, він намагається не обтяжувати інших людей своїми проблемами, окрім тих випадків, коли дружня допомога стає необхідною. Він замикається в собі, щоб обдумати й вирішити проблему самостійно. Жінки ж, навпаки, зустрічаються і розмовляють про свої труднощі. Просто розмовляючи про все і не намагаючись щось вирішити, жінка вже відчувається краще. Досліджуючи свої почуття в процесі розмови, вона поступово усвідомлює, що її турбує найбільше – і раптом їй стає легше. Чим довше й емоційніше говорять жінки, тим легше їм стає. Але якщо жінка відчуває, що її не розуміють, вона засмучується ще більше – адже до її проблем додалася ще одна [3].

Мужчинам здебільшого не подобається, коли їм дають поради чи співчують без їх прохання. А для жінок поради і конструктивна критика є проявами любові, їм важливо поділитися своїми переживаннями, отримати допомогу і виявити підтримку. Тому для жінок пропозиція допомоги в складній ситуації зовсім не вважається принизливою, а потреба в ній не розглядається як

ознака слабкості. Проте чоловік може образитися у відповідь на цю пропозицію – якщо жінка пропонує йому допомогу, значить, вона не вірить у його здатність справитися з проблемою самотійно.

Крім того, у жінок більш значущим є зв'язок емоцій з міжособистісними відносинами, їм властива більша чутливість до негативних життєвих подій близьких і друзів. Вони більш схильні плакати і говорити про свій смуток у відповідь на засмучення інших. І це пояснює, чому, маючи потребу в емпатії і розумінні, в комусь, з ким можна поділитися і радістю, і горем, як жінки, так і чоловіки, зазвичай звертаються до жінок [8].

Жінки сильніше переживають дистрес, пов'язаний із конфліктами у взаєминах із близькими людьми. У них спостерігаються переживання, які зумовлюють навіть зниження самооцінки (Б.Цукерман). У чоловіків такі події на самооцінку не впливають, і взагалі, вони вибудовують більш сильний її захист. Мужчини часто не реагують на негативний зворотний зв'язок – тобто на все те, що може знизити їх самооцінку, використовуючи захисні механізми, зокрема у якості компенсаторної поведінки – стратегії самопрезентації і самопосилення (І.Кльоцина) [6]. У жінок найбільший удар по самооцінці наноситься, коли зачіпають їхні здібності встановлювати хороші взаємозв'язки із іншими людьми, а в чоловіків – коли торкаються їхньої незалежності. Разом з тим, дослідження Дж.Марточчіо і Є.О'Лірі продемонстрували гендерну рівність в переживанні професійного стресу в організаціях [7].

Роздратування і нерозуміння в обох статей можуть викликати також відміни у використанні мовленнєвих паттернів. Дж.Грей зауважує, що в процесі спілкування, обмінюючись інформацією, чоловіки і жінки вживають однакові слова й вирази, але їх контекст і емоційний зміст можуть бути зовсім різні [3]. Щоб виразити свої почуття найбільш повно, жінки використовують різні перебільшення, метафори й узагальнення. Мужчини ж помилково сприймають все буквально. І оскільки невірно розуміють справжнє значення слів, сказаних жінкою, то відповідають на них нерозумінням. Так, наприклад, коли жінка говорить: "Ми ніколи нікуди не ходимо", чоловік відповідає: "Неправда,

минулого тижня ми кудись виходили"; вона каже: "В квартирі нічого не працює", а він: "Ти хочеш сказати, що я в цьому винен?". Зазвичай, коли жінка виявляє своє невдоволення, чоловікові здається, що на нього нападають і звинувачують – особливо, коли співрозмовниця засмучена чи говорить про якісь проблеми. Вона скаржиться – а він чує звинувачення. Таким чином, непорозуміння й суперечки виникають дуже легко і переростають в конфлікти.

Нерідко під час конфлікту жінки плачуть, сердяться і критикують чоловіків за недостатність уваги і нечуйність. Чоловіки ж у цей час гніваються, не зважають на сльози або ж губляться і нервують, закликають до логічного і неемоційного підходу до проблеми і самі шукають логічні причини пояснення конфлікту. Очевидно, що кожна із сторін вважає свою поведінку більш прийнятною, і таке поєднання позицій не сприяє розв'язанню конфлікту.

Що ж до стратегій поведінки учасників конфліктних ситуацій, то в ряді вітчизняних і зарубіжних досліджень виявлено, що в цьому плані також існують гендерні відмінності. Зазвичай чоловікам приписується більша агресивність, асертивність, конкурентність, домінантність, а жінкам – більша емоційність і менша агресія, кооперативна поведінка, підлеглість. Якщо проаналізувати цей "гендерний набір" (О.Іванова), то може скластися уявлення, що за цілим рядом якостей чоловіки володіють якостями, які провокують конфлікт. Проте строгі наукові дослідження далеко не завжди підтверджують існуючі стереотипи. І на питання про те, яка стать є більш конкурентною а яка – кооперативною, мабуть, немає однозначної відповіді.

До найбільш стійких статевоїх відмінностей відносять агресію. Однак сучасні психологічні дослідження дозволяють говорити про те, що якщо чоловіки переважають жінок за проявами прямої фізичної агресії, то жінки їх – за прихованою вербальною ворожістю (у вигляді наклепу, злослів'я, розкриття чужих секретів, остракізму, прагнення викликати в іншій людині почуття провини), оскільки прямий її прояв може загрожувати збереженню хороших взаємин із оточуючими, що, як зазначалося, традиційно вважається більш важливим для жінок. Так, уже в 6 років дівчатка сильніше, ніж хлопчики,

використовують приховану агресію (ігнорування, уникнення, відмова від взаємодії, виключення з групи). Представники чоловічої статі починають використовувати приховану агресію тільки в дорослому віці, але продовжують поступатися жінкам за частотою її використання. У підлітковому віці дівчата також частіше використовують стратегії соціального остракізму і маніпулювання іншими в конфліктах із представниками своєї статі [1; 9; 12]. Причому такі конфлікти можуть бути досить гострими і складними. Однак ці дані не варто інтерпретувати як більшу агресивність у якоїсь однієї статі, що провокує конфлікти: прихована агресія може бути такою ж конфліктогенною, як і відкрита.

Разом з тим, при аналізі конфліктних ситуацій, в яких опонентами є хлопці й дівчата або чоловіки і жінки, слід пам'ятати й про те, що нерідко “жертва” агресії значною мірою відповідальна за її прояв у партнера по взаємодії. Жертвою агресії, як і злочину, може бути не тільки жінка чи дівчинка (як це прийнято вважати), а й хлопчик чи чоловік, однак значно частіше при цьому звинувачують представника чоловічої статі. В суспільстві існує стереотип про те, що жінкам загрожує насильство з боку чоловіків, і нерідко він знаходить своє підтвердження (в сім'ї, наприклад, жінки частіше, ніж чоловіки, стають об'єктом серйозних принижень і образ з боку партнерів по шлюбу). Але жінки також можуть вчиняти насильство, і їхня девіантна поведінка не менш небезпечна, ніж чоловіча. А дівчатка можуть провокувати хлопців на прояви відкритої агресії, щоб потім маніпулювати почуттями дорослих. Тому посередникам, які втручаються у конфліктні ситуації, необхідно намагатися бути безпристрасними й об'єктивними.

В конфліктах жінки здебільшого обирають ті стратегії, які сприяють насамперед збереженню вже існуючих взаємин (наприклад, компроміс, зменшення ворожості), а чоловіки – досягненню особистих цілей. Зарубіжні психологи пояснюють ці дані наявністю різних я-концепцій у чоловіків і жінок: у перших вона “взаємозалежна, тобто побудована на взаємодії з іншими людьми, а в других – “незалежна”, коли взаємовідносини з іншими людьми є

засобом для утвердження своєї індивідуальності і досягнення власних цілей (К.Джилліган, С.Кросс, Л.Медсон, Дж.Міллер та ін.). Загалом, можна сказати, що чоловіки і більш конкурентні, і більш кооперативні. Це виявляється уже в дитячому віці і можна простежити на прикладі дитячих ігор. Так, згідно даних Е.Маккобі, ігри хлопчиків характеризуються більшою конкурентністю як на індивідуальному, так і на груповому рівнях (дана стратегія займає біля 50 % ігрового часу – у той час, як конкурентність в дівчачих іграх займає 1% ігрового часу). Водночас іграм хлопчиків властива і більша кооперативність всередині своєї групи, ніж іграм дівчаток [12].

Результати психологічних досліджень дозволяють стверджувати, що уже в дитячому віці хлопчики і дівчатка використовують також різні стратегії міжособистісного впливу, причому перші застосовують прямий примус стосовно інших дітей, а другі переважно діють більш тонко. Дорослі чоловіки – більші макіавели, ніж жінки. Щоб досягти свого, вони використовують директивний стиль спілкування: дають вказівки, наполягають, переконують співрозмовника, рідше посміхаються, твердіше дивляться у вічі. Жінки ж використовують більш делікатні стратегії: використовують натяки, поради, уникнення, відмову від спілкування [7; 10].

Отже, результати психологічних досліджень демонструють відповідність чоловіків і жінок окремим гендерним стереотипам за окремими якостями, що можна вважати свідченням існування деяких гендерно-типових рис. Водночас не слід забувати і про те, що діапазон індивідуальних відмінностей людей за такими параметрами, як почуття незалежності, домінантність, тривожність, агресивність, асертивність та ін., значно перевищує діапазон гендерних відмінностей. Д.Майєрс зауважує, що навряд чи можна сказати, що чоловіки і жінки належать до абсолютно протилежних (у всьому відмінних) статей. Швидше вони нагадують дві руки, з'єднані потиском, – подібні, але не ідентичні, – при всіх своїх відмінностях підходять одна одній [8, с.235]. Ми підтримуємо дану точку зору і, визначаючи гендерні особливості конфліктної

взаємодії, вважаємо за необхідне говорити не про протиставлення статей одна одній, а про їх взаємодоповнюваність, не тільки про відмінне, але й про спільне.

Якщо говорити про подружні відносини, то більш сильним фактором, ніж гендер, є тривалість шлюбу: більш досвідчені члени подружжя відрізняються від недосвідчених за частотою використання конструктивних способів розв'язання конфлікту. Так, наукові розвідки Л.Волосевич та Т.Бендас показали, що в молодих парах провідну роль у розв'язанні конфліктів відіграють чоловіки, а в досвідчених – жінки. Крім того, якщо не було можливості уникнути конфлікту, то жінки використовували поведінкову реакцію, яку можна охарактеризувати як пристосування, а чоловіки – конкуренцію. Водночас чоловіки із більшим подружнім стажем демонстрували тенденцію до використання стратегії пристосування, що суперечить існуючому гендерному стереотипу [1].

В організаціях ознаками несприятливих гендерних відносин є конкуренція за робочі місця і керівні посади, перешкоджання кар'єрному росту за гендерною ознакою (в тому числі й обмеження доступу до інформації), сприйняття представників іншої статі як чужаків, прагнення жінок довести свою надкомпетентність і надкорисність організації, осуд жінки-менеджера з боку близьких і друзів, психологічна ізоляція найбільш успішних жінок-менеджерів, наявність гендерних конфліктів в організаціях, статева сегрегація (з боку чоловіків і жінок) у неформальному спілкуванні на роботі, фаворитизм за критерієм статі і сексуальні домагання на роботі. Але примітно, що психологами були отримані дані про мовленнєві відмінності у лідерів та підлеглих різної статі. Менеджери обох статей говорять як чоловіки, а підлеглі – як жінки. Лідери частіше перебивають партнерів по спілкуванню, ніж підлеглі, а останні частіше використовують підтримуючі мовленнєві паттерни [1; 10].

Виникає питання: чому одні люди активно реалізують стереотипні гендерні уявлення, а інші підтверджують їх якнайменше? Результати досліджень, присвячених вивченню психологічних передумов виникнення даних стереотипів, показали, що найбільш гендерно стереотипізованими є індивіди, в яких гендерна ідентичність в структурі їх Я-концепції займає

провідне положення [6]. Чим більше людина ідентифікує себе зі своєю гендерною групою, тим більш властиві для неї особливості поведінки, характерні для цієї групи. Однак, чим більше значення в структурі Я-концепції має особистісна ідентичність, тим меншою мірою людина буде схильна піддаватися впливу гендерних стереотипів і більшою мірою здатна конструктивно вирішувати конфлікти як із представниками власної, так і іншої гендерної групи.

При цьому слід зазначити, що чоловіки у своїй поведінці більше турбуються про гендерну типовість. Жінка може частіше відступати від правил своєї статі (наприклад, бути то м'якою, то строгою, то слабкою, то сильною). Чоловіки ж повинні бути обов'язково маскулініними. Дівчата і жінки не соромляться демонструвати свої емоційні реакції, але хлопчики і чоловіки намагаються приховувати свої емоції, особливо негативні, вони емоційно стримані навіть із друзями своєї статі і зазнають більш жорсткої, ніж жінки, регламентації з боку суспільства з приводу демонстрації емоційних переживань.

Разом з тим чоловічий і жіночий стилі поведінки і спілкування, які формуються насамперед під впливом історично складених статево-рольових стереотипів, інтенсивно трансформуються в останні десятиріччя, на чому й наголошують вчені (Т.Бендас, Т.Говорун, Є.Ільїн, О.Кікінеджи, І.Кльоцина, І.Малкіна-Пих, Л.Орбан-Лембрик, С.Харченко та ін). Так, жінки, крім таких рис, як розуміння, мотивація допомоги, емпатія, комунікабельність, демонструють агресивність, впевненість, мотив досягнення, підприємливість, контрдомінантність. Репертуар поведінки сучасних чоловіків включає не тільки маскулініні риси (мотив досягнення, ризик, впевненість у собі), але й розуміння, мотивацію допомоги, маніпулятивний стиль спілкування, імпульсивність, активну позицію у взаємодії.

Висновки. Гендерний підхід до аналізу й розв'язання конфліктів полягає у врахуванні гендерних особливостей поведінки учасників конфліктних ситуацій, а також в корекції їхніх уявлень і очікувань щодо поведінки

представників своєї та іншої статевих груп згідно з даними наукових досліджень і практикою спілкування з конкретною особою.

Як показують дані психологічних досліджень, гендерна специфіка поведінки учасників конфліктних ситуацій проявляється в наступному: в існуванні у чоловіків і жінок особистісних рис, які можуть призводити до конфлікту; в наявності гендерних стереотипів, що впливають на сприймання учасника конфлікту – представника своєї чи іншої статі; у використанні та інтерпретації різних мовленнєвих паттернів та невербальних засобів комунікації, що може призводити до взаємного нерозуміння під час спілкування представників обох статей; в особливостях переживання чоловіками й жінками одних і тих же проблем; в сприйманні й аналізі ними конкретних конфліктних ситуацій; у домінуючих способах розв'язання конфлікту. Водночас слід враховувати, що, окрім гендерних, важливими чинниками поведінки представників обох статей у конфлікті є: рівень самооцінки, структура Я-концепції особистості, соціальний досвід, особливості характеру і темпераменту, статус у суспільстві, соціальні ролі, вік, характер відносин із опонентом та ін.

Розуміючи джерела і психологічний смисл цих особливостей, практичні психологи зможуть надавати своєчасну і адекватну психологічну допомогу учасникам конфлікту, в якому беруть участь представники різних гендерних груп. Звичайно, вибір конкретних методик і тактик діяльності здійснюється залежно від кожної конкретної ситуації, але загальний стратегічний напрям роботи, на якому наполягають сучасні психологи, – це психологічна допомога в усвідомленні тих гендерних стереотипів, які виступають у ролі бар'єра на шляху до повноцінної самореалізації особистості. Використання досягнень гендерної психології, психології спілкування, психології конфлікту може допомогти справжньому розумінню чоловіками і жінками один одного і встановленню гармонійних стосунків між ними.

1. Бендас Т.В. Гендерная психология: Учебное пособие. - СПб.: Питер, 2005. – 431 с.
2. Бодалев А.А. Личность и общение: Избранные труды. – М.: Педагогика, 1983. - 272 с.
3. Дж. Грэй. Мужчины – с Марса, женщины – с Венеры // Межличностное общение / Сост. и общ. ред. Н.В.Казариновой и В.М.Погольши. – СПб., 2001. – С.477-512.
4. Донченко Е.А., Титаренко Т.М. Личность: конфликт, гармония. – К.: Политиздат Украины, 1987. - 157 с.
5. Клецина И. С. Гендерные знания и их роль в работе будущих практических психологов // [http: // giacgender. narod.ru/n5ml.htm](http://giacgender.narod.ru/n5ml.htm).
6. Клецина И. С. Психологические характеристики внутриличностных конфликтов: гендерный аспект // [http: //envila.iatp.by/g_centre/another2/article28.html](http://envila.iatp.by/g_centre/another2/article28.html).
7. Куницына В.Н., Казаринова Н.В., Погольша В.М. Межличностное общение: Учеб. для вузов. – СПб.: Питер, 2003.
8. Майерс Д. Социальная психология. СПб.: Питер, 1999. - 688 с.
9. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія. - К.: Академвидав, 2003. - 448 с.
10. Харченко С.В. Особенности общения мужчин и женщин // Практична психологія і соціальна робота. – 2007. - № 4. – С.12-16.
11. Bem S. Gender Schema Theory and Its Implications for Child Development // *Sings: Journal of Women in Culture and Society*. 1983/ vol.8/No.4.P.598-615.
12. Массобы Е.Е., Гаклин С.Н. *The Psychology of Sex Differences*. Stanford, 1974.

The article is devoted to peculiarities of men and women in conflicts situations. The author highlights the differences in the styles of members of different gender groups in the ontogenetic aspect.

Keywords: conflict, conflict situation, conflict relationships, gender, gender group, inter-gender interaction, gender stereotype.